

17.2. 1965

TENPOSTENS

KRONIKK 17. 2. 1965

Seierherrens justis

Av Aftenposten av professor EDVARD HAMBRO

«Seierherrens justis» er tittelen på en bok som høyesterettsadvokat Albert Wiesener nettopp har utgitt. Forlaget, ovenikjøpet med den av forlagets direktør, Bart A. Butenschön.

Det er finet ulyst man går til lesning av en bok med denne tittel. Men et bredt oppgjør om rettsoppgjøret i Stortinget for et år. Hva kan vi oppnå ved ståa på ta fatt på debatten. Om og omigjen? Svaret er at vår iltthet uroes ved tanken på at den er blitt urettferdig betalt. Hvis urett er gjort, hva da gjøre for å gjøre retten igjen? Eller må vi gi det hele

advokaten mener at rettsoppgjøret har avsatt en byll på samfunnet og at han kan gjøre godt ved å rispe i denne byllen. Han tror at det vil lette tryk- at byllen kan avgi litt verk. kaller seg selv — kanskje noe øst — for de forsømste syns- ters advokat.

fatteren og mange med ham at hele rettsoppgjøret var

seierherrens justis. Hva skulle det ellers ha vært? Det kunne da ikke være de beslektede justis. Det kunne vel ikke være Quislings og tyskernes medhjelpere som laget justisen. Det kunne da heller ikke være de nøytrale. Dem var det fint få av. Utlendinger kunne det jo heller ikke være. Men lover og forordninger måtte lages av noen. Det kunne da ikke godt være av andre enn av motstandsbevegelsen og de lovlige myndigheter utenfor landets grenser. Det måtte være utefronten og hjemmefronten som i fellesskap skulle forberede justisen. Og heldigvis ble de seierherrene. Ellers hadde vi vel neppe fått noen justis i det hele tatt.

Det er derfor ikke helt innlysende at leseren skal få vond samvittighet fordi han eller hans foreldre hører til seierherrene. Det er nu engang de overlevende som lager lovene. Og gudbedre det, det er de som skriver historien — i første omgang. Men historien skrives om igjen og igjen.

«Fremdeles er det for tidlig å felle noen endelig dom om det som

Stortingsmann, professor dr. juris. Edvard Hambro vil være vel kjent av Aftenpostens lesere som en av våre mest ansette folkeretts spesialister. Han har bl. a. fulgt store rettsoppgjør i fremmede land — som representant for Den internasjonale juristkommisjon i Syd-Afrika hvor han var observatør ved rettsoppgjør mot motstandere av apartheid-politikken, og i Etiopia hvor han i samme offisielle egenskap fulgte rettssaken mot dem som gjorde opprør mot keiseren. — I dagens kronikk tar han med høyesterettsadvokat Albert Wieseners bok «Seierherrens justis» for seg visse sider av det norske landssvikoppgjør.

skjedde under okkupasjonen. Kan-skje vil det aldri lykkes. Oppfatningene svinger fra generasjon til generasjon, og hvert slektledd skriver historien ut fra sine egne forutsetninger.»

Dette er ikke et sitat fra høyesterettsadvokatens bok, men fra flertallets konklusjon i justiskomiteéns innstilling om landssvikoppgjøret.

Dette er ikke noe selvgodt uttrykk for at alt var såre vel og bra som ble gjort etter 1945. Heller ikke er det noen massiv fordømmelse av det som skjedde under okkupasjonen.

Flertallet var imidlertid av den oppfatning «at oppgjøret i det store og hele var rimelig og rettferdig». Forfatteren av dette skriftet håner denne oppfatning og polemiserer også mot professor Castberg fordi han har hevdet noe lignende, men samtidig sier han:

«Seierherren har hatt makten og æren i 20 år snart. Utad har han begge deler fremdeles. Han

skulle være den som har råd til å rekke hånden ut. Kunne han bare bekvemme seg til å erkjenne at tingene har vært vanskelige, og at det også fra hans side er begått vesentlige feil, så ville han bane vei for erkennelser den andre veien.»

En slik oppfatning er ikke utelukket av justiskomiteéns flertall. Ord-føreren i saken i justiskomiteén (Hambro) innrømmet i sitt første innlegg at det kunne tenkes at enkelte av dem som støttet fienden gjorde det ut fra aktverdige motiver, og han la til:

«Hvis vi ser på det som skjedde i 1945, og i de første år derefter, tror jeg at vi skal være enige om at rettsoppgjøret i sin helhet fant sted under rolige og siviliserte forhold. Det var få som led overløst. Vi har stort sett grunn til å være tilfreds med det som skjedde. Men når dette først er sagt, tror jeg også vi må innrømme at det er enkeltheter som vi ikke er så for-

nøyd med. Det er nok ting vi gjerne ville ha gjort, og med den etterpåklokskap vi idag sitter inne med, er det sikkert bestemmelser som vi kanskje ville ha truffet på en annen måte.»

Og det var mange som i Stortinget gav uttrykk for lignende tanker. Særlig tydelig var dette i innleggene fra Høyres fører, John Lyng, som hadde gitt støtet til den komité som gjennomgikk hele landssvikoppgjøret og la frem den melding som var grunnlaget for debatten. Han hadde en rekke ganger gitt uttrykk for at han mente at oppgjøret var blitt for bredt opplagt. Komiteéns formann, herr Ramndal, og mindretallets ordfører, herr Stavang, gav såvisst heller ikke uttrykk for noen begeistring og skråsikkerhet. De fleste har nok sine tvil i behold om mange enkeltheter.

Og det er da rimelig nok. Hvordan kunne det være anderledes i et slikt kjempeløst som landssvikoppgjøret var.

Selvfølgelig er det enkeltheter man kan henge seg opp i. Det er klart at det er begått feil. Det er lett nok å finne dem frem og stille dem ut. Forfatteren av denne boken har gjort et forsøk i denne retning. Men det må være tillatt ikke å drøfte hans argumentasjon i enkeltheter. Hans vidd er ikke be- åndet nok til å begeistre leserne. Heller ikke er hans sarkasmer flengende nok til å gjøre inntrykk. Og argumentene er ikke nye. Det er vel neppe noe i denne boken som ikke var kjent fra før. Forfatter og for- legger har funnet det rimelig å utgi

denne boken. Dem om det, det er vel ikke mange andre som synes at den er nyttig eller at den er egnet til å åpne opp en ny konstruktiv debatt om et spørsmål som har opptatt norske kvinner menn i snart en menneskealder.

Vi har jo alle på en eller annen måte deltatt i dette arbeidet. dybeste forstand er vi alle ansvarlige — om enn bare ved vår passivitet — i det som skjer og det som skjedde.

Selv tilhører jeg de forholdsvis minst aktive i denne forbindelse. Jeg var i England og Amerika under nesten hele krigen. Men som generalsekretær for Nordmannen Forbundet og som redaktør for den tidsskrift, skrev jeg i 1942, da forskjellige straffebestemmelser ble kjent, en artikkel i forbundets tidsskrift under tittelen «Forrædere lønn». Snart et kvart sekel etter var det med angst og beven jeg, å net den gamle årgang av tidsskriftet for å lese denne artikkel om igjen og stå ansikt til ansikt med min blodtørstighet og hevnløst min under krigen. Slik var artikkelen siste ord:

«Det som skjer skal ikke bare være rettferdig; det skal også virke rettferdig. Dette rettferdighetskrav har i Norge i uminnelige tider vært fremmet ved lov. Rettferdigheten har ved de nye bestemmelser etterlevet et gammelt norsk bud «med lov skal land bygges». Det var kanskje naive ord, men gjennomsyret av hevnløst kan det vel neppe kalles. Og det er ikke

Fortsatt side 9, spalte 3.

103022

Kronikken — Forts. fra 2. side

lett å tro at Nordmands-Forbundets generalsekretær, stod alene i sitt ønske om at rettferdighet skulle skje fyldest. Det var sikkert mange landsmenn både ute og hjemme som følte at straffen måtte være ikke bare tung, men også rettferdig for dem vi mente hadde sveket.

Kanskje ble ikke alt så rettferdig som vi hadde håpet. Meget var det vi ville ha gjort anderledes. Noen ble sikkert rammet for hårdt. Det var ikke til å unngå. Den absolutte rettferdighet kan aldri oppnås. Der hvor dommen kunne virke særlig hård, har man søkt å lempe på den, og venner og bekjente har sikkert i årenes løp vist større forståelse enn i 1945. Men ennå lever folk som svir under den urett de mener å ha lidd. Der finnes folk som mener de er satt utenfor uten grunn. Det kan hevdes at domstolene ikke alltid maktet å se hele

bakgrunnen for hver enkelt handling. Det kan også hende at enkelte av dommerne ikke var uavhengige nok, fordi de selv var engasjert. Kanskje de ikke alltid følte seg eller kunne føle seg objektive nok.

Det er meget å sette fingeren på. Men det er vel ikke utelukket at høyesterettsadvokat Wiesener tar feil hvis han tror at han alene forsvare de forsømte synspunkter. De er nok alle temmelig velkjente. De er jo istand til å tenke de folk som ikke er enige med ham også. Forfatteren tar også feil hvis han tror det er noen begeistring tilstede blant folk flest når landsvikoppgjøret drøftes. Hvis det hadde vært tilfelle, ville det neppe vært noen grunn til å ta saken opp igjen i Stortinget så ofte som det har vært gjort. Og den som kan lese og den som kan høre, må vite at tvil har gjort seg gjeldende og fortsatt gjør seg gjeldende om mange enkeltheter i dette oppgjøret. Men det er fremdeles en utstrakt enighet om at noe måtte gjøres for å straffe dem som sviktet i okkupasjonens år. Det hersker enighet om at det var bedre å gjøre det i lovlige former, selv om de var langt fra ideelle, enn i lovløshetens og krigens og hevners tegn.

Det er enkelte som mener de har lidd urett. Men enker og faderløse etter dem som ofret alt i kampen for landets frihet sitter også igjen. Mange synes de er blitt hårdt rammet av «seierherrens justis», men ennå går folk rundt med sår kropp og sjel etter mishandling i fengsel og konsentrasjonsleir.

Det er ikke mulig å ta hele rettsoppgjøret opp til ny behandling. De som sviktet, skjønt de var bra folk, er kommet tilbake til samfunnet. Mange har funnet sin plass og er aktede og nyttige borgere idag. La oss være glad for det uten å kreve det umulige at alle skal være fornøyd. Det er en fallitterklæring for den absolutte rettferdighet at noen ble behandlet for strengt og noen for mildt. Det er en byrde et folk får bære. Dette er den byllen som høyesterettsadvokat Wiesener har villet rispe opp i. Det har han gjort. Og det må gi ham glede og tilfredsstillelse å leve i et land hvor han kan rispe til hjertets lyst og hvor slike bøker blir lest og drøftet og anmeldt.